

OTTO ROSENBERG

Budism pole olnud kunagi jõu ja ilu religioon, mis on kättesaadav vaid vähestele äravalitutele, ent ka mitte kurbuse religioon, rõhutute religioon. Osalt oli ta nii see kui teine või õigemini ta ei olnud ei see ega teine, vaid midagi hoopis avaramat.

Vt. lk. 2

Kannon — bodhisattva Avalokitešvara
Jaapani analoog

OTTO ROSENBERGI (7. VII 1888 – 26. XI 1919) on meil põhjust pidada oma kaasmaalaseks, sest ta on sündinud Daugava ääres Friedrichstadtis (praegune Jaunjelgava) — s.o. vanal Liivimaal. Elanud vaid 31 aasta vanuseks, jõudis ta teadusemehena — budoloogi ja keeleteadlasena — ometi ära teha tohutu töö. Tema "Budistliku filosoofia probleemid" (vene k. 1918, saksa k. 1924) sai teedrajavaks teoseks budistliku filosoofia ja maailmavaate mõtestamisel ning sellele tööle viitamata ei saa ka tänapäeval läbi ükski budoloog. Tema väljaarendatud hiina hieroglüüfide klassifitseerimise lihtne ja universaalne graafiline süsteem on teinud palju hõlpsamaks hiina ja jaapani keele õpetajate ja õppijate ning sõnaraamatute koostajate töö. Peale õpinguid Peterburi Ülikoolis hiina, jaapani ja sanskriti keelte alal (tema sanskriti keele õpetaja oli muide samuti Liivimaa mees — Alexander Staël von Holstein) töötas Rosenberg aastail 1912–1916 Jaapanis, uuris budistlikke tekste ja jaapani keelt. Tihe kokkupuude elava budistliku traditsiooniga sellel maal võimaldas tal sügavamalt kui ehk paljudel teistel tema kaasaegsetel budoloogidel mõista budismi maailmavaate olemust "seestpoolt", selle tähendust inimesele ja Kaug-Ida kultuurile, mis kajastub ka tema töodes. 1918. a. omistas Petrogradi Ülikool talle doktorikraadi ja professori ametikoha. Sellele lisandus töö Aleksander III Muuseumi etnograafia osakonnas, Teaduste Akadeemias jm. Näis nagu oleks nonde aastate tormiline poliitiline elu möödunud Rosenbergile jälgi jätmata. Veel 24. augustil 1919, mil Petrogradi Aasia Muuseumis avati "Esimene budistlik näitus", mille üks organiseerijaid oli ka Otto Rosenberg, pidas ta seal ettekande "Kaug-Ida budismi maailmavaatest tänapäeval" (ilmus samal aastal eraldi brošüürina), mille eesti-keelset tõlget käesolevas ja järgmistes "Sõnumitoojates" lugeda võite.

Ilmselt ei jätnud teadusväline maailm teda siiski puutumata, sest sama aasta sügisel põgenes ta koos taganevate Judenitši vägedega Petrogradist lootusega leida tööd Tartu Ülikoolis või jõuda läbi Eesti Soome. Eesti Vabariigi valitsuse abiga õnnestus tal lahkuda Jamburgi põgenikelaagrist Eestisse. Tartu Ülikooli Rosenberg siiski kohta ei saanud ja kavatses ilmselt edasi liikuda Soome, kuid pingelise töö ja üleelatud raskuste tagajärjel tabas teda 26. novembril 1919. a. Tallinnas südamerabandus. Ta on maetud Kopli kalmistule, mille kommunistlikud vandaalid peale II maailmasõda maatas tegid.

OTTO ROSENBERG

KAUG-IDA BUDISMI MAAILMAVAATEST TÄNAPÄEVAL

SISSEJUHATUSEKS

Budism, esimene maailmareligioon, tekkis kakskümmend viis sajandit tagasi Indias. Esimaksordelt inimkonna ajaloos sündis mõte näidata vabanemisteed eranditult kõikidele olen-ditele, hoolimata nende päritolust või positsioo-nist elus.

Budism pole kunagi olnud jõu ja ilu reli-gioon, mis on kättesaadav vaid vähestele ära-valitutele, ent ka mitte kurbuse religioon, rõ-hutute religioon. Osalt oli ta nii see kui teine või õigemini ta ei olnud ei see ega teine, vaid midagi hoopis avaramat.

Juba esimesed budistid nimetasid oma õpe-tust "keskmiseks", seejuures ei pidanud nad silmas kuldset keskteed ega ka mitte valmis-olekut järeleandmiseks, vaid niisugust õpetust, millega võrreldes kõigi teiste tolleageste In-dia koolkondade õpetused tundusid ühekülgse-te äärmusena, mis ei suuda lahendada elu mõistatusi. Budism pöördus kõigi teadlike olen-dite poole ning tema elukäsituse ja sihtide ees osutusid ühtmoodi kahetsusväärseks nii õnn kui õnnetus, nii rikkus kui vaesus, nii jõud kui jõuetus, nii elu kui surm. Ta tahtis päästa nii tugevaid kui nõrku, kes ühtmoodi rabelevad olemise ja kannatuse ringkäigus.

See mõte ja eesmärk innustas budismi kuu-lutajaid, kes hakkasid oma õpetust levitama väljaspool Indiat, suundudes nii lõuna kui ka põhja ja ida poole, jõudsid Kesk- ja Lõuna-Aasiasse, Hiinasse ning rohkem kui tuhat aastat tagasi ka kaugelele Jaapani saartele.

Tegelikult on budism jäänud tänapäevani samasuguseks. Eri rahvaste, aga ka ühe ja sama rahva erinevate gruppide piires on budismi ringkonnas sajandite jooksul kujunenud rikka-lik filosoofia ja luule ning suurejooneline ku-jutav kunst. Ka budismi põhiväited, elu ja sel-le vaatlemise põhisuund, on jäänud samaks mis alguses.

Võiks küsida, millega on seletatav budist-liku maailma kirevus, mida me näeme, kui vaatame budismi praeguseid esinemisvorme eri maades.

Mitte ükski religioon pole nii selgelt esi-tanud kõigi olendite võrdsuse põhimõtet. On olemas üks tõde, üks eesmärk, mille poole püüdnud kõik, milleni peavad jõudma ja jõua-vad kõik. Budism ei tunne ettemääratust, ta ei tunne ühtedel lasuvat igavest needust ja teiste igavest õndsust — tema ees on kõik võrdsed. Ent samal ajal pole ükski teine religioon nii kindlalt ja avameelselt arvestanud seda tõde, et inimesed ei ole ühesugused.

Pärmuse järgi olevat budismi rajaja, õpe-taja Šakjamuni, oma õpilastele kõnelenud: inimesed on erinevad, ühed mõistavad kohe, tei-sed pikkamisi ja suure vaevaga, kolmandatel on keskmine võime. Ühed armastavad mõ-tiskleda, neile meeldivad pikad üksikasjalised seletused ja nad on võimelised neid mõistma, teisteile piisab vihjast, nad eelistavad lühikesi väiteid.

See on iga kasvataja põhimõte ning bu-dismi propageerijad on rakendanud seda kogu budismi ajaloos. Õpetamise meetod on muutunud sõltuvalt nende inimeste ja rahvas-te iseloomust ning võimetest, kellega budism on kokku puutunud. Sellega on seletatav bu-dismi väline kirevus.

On arvatud, et selles peitub budismi nõr-kus, et ta on läinud järeleandmistele teed, kuid see arvamus pole õige.

Inimesed on hingelt ja kehalt erinevad; see on tõde, mida ei tohiks maha vaadata, see on tõsiasi, millega tuleb leppida; seda teab iga kasvataja, iga arst. Kuid kasvatus ja ravi ees-märk on üks ja sama kõikide jaoks; arsti ja kasvataja osavus tähendab just seda, et nad os-kavad leida antud kasvandikule või haigele so-biva meetodi: püstitatud eesmärki silmas pida-

des peavad nad arvestama kasvandiku iseloo-mu ning kehaehituse eripära, ainult siis jõua-vad nad eesmärgile.

Selles peitubki budismi mitmekülsuse põh-jus, see seletab, miks budistiks ja seejuures veendunud budistiks võib saada nii lihtne no-maad kui ka filosoof, nii õpetatud munk kui ka ilmalik. Budistliku õpetuse põhimõtteid saab esitada nõnda, et nendega on päri igauks. Kuid esitamiseviis pole ühesugune; lihtne ja kompli-tseerimata elukäsituse ei rahulda neid, kes mõt-levad sügavamalt, haritud munkade keerulised filosoofilised arutlused aga jäävad paljudele arusaamatuks.

Budismis hämmastab meid dogmade puu-dumine; usu alustõed pole väljendatud kindla-te, igaveseks ajaks kehtestatud, kõigile kohus-tuslike sõnadega.

Tõde on üks, kuid eri inimestele on te-mast vaja rääkida erinevate sõnadega: tee töö-ni pole kõigile ühesugune ning budism ei ole rõhutanud teed, peasi on eesmärk.

Sellised on budistliku propaganda meeto-did.

Tulemused on silmanähtavad — budism on õitsenud või õitseb kõigis Aasia maades, kõige erinevamate rahvatõugude seas, elanik-konna kõigis kihtides.

Kaasaegse Ida-Aasia budismi allikaks ei ole tegelikult algbudism, vaid need kompli-tseeritud vormid, mis tekkisid budismi kõrgpe-rioodil esimese aastatuhande keskel, umbes sel ajal, kui Euroopas algas ristiusu levitamine Põhjamaade paganuslike seas ja kui Araa-bias tekkis Muhamedi õpetus islam.

Paljusid hämmastab tõik, et just Indias on budism juba üsna ammu, pärast kõrgeperioodi loovutanud oma koha brahmanismile. India bu-dismi hääbumise ajalugu on väga keeruline ja selle üksikasjadest teatakse veel vähe. Sisuli-selt on siin tegemist brahmanistest preestrite kasti võitlusega oma olemasolu eest.

Te teate, kui rangelt on suletud Indias kas-tid. Kastisüsteem väljendas instinktiivselt vas-tuseisu rassilisele segunemisele. Budistlik ko-gudus ähvardas tegelikult lõhkuda India elu korraldust, kuigi Buddha ise ei rünnanud kas-tisüsteemi kui niisugust. Endassesulgunud or-ganiseeritud preestrite aristokraatia saavutas või-du budistliku koguduse üle, mis koosnes eri-nevate kihtide esindajatest, keda ei ühendanud ühiskonnas valitsev riigipõhimõte.

Kuid budismi filosoofia ja religioon osu-tusid tugevamaks — nad mõjutasid brahmanis-mi filosoofiat, muutes seda põhjalikult.

VII-IX sajand oli Indias ja Hiinas kultuu-ri arengu kõrgeaeg; neile hakkas lähenema ka tol ajal noor, alles tekkinud jaapani kultuur.

Indias näeme enneolematut kirjanduse, filo-soofia ja teaduse õitsengut, niisamuti nagu Hiinaski. Hiina saavutab oma poliitilise võim-suse kõrgpunkti, luuakse suhted Indiaga: kuul-sad palverändurid külastavad Indiat, Indiast saa-bub külalisi Hiinasse. Vägeva Tangi dünastia pealinn on Kesk-Aasia hõimude ja jaapanlaste arvates vaimse ja materiaalse kultuuri kesk-punkt ning allikas.

Üksteise järel tekivad ja kujunevad välja budismi koolkonnad, segunedes brahmanistlike koolkondadega Indias, konfutsiaanlike ja teis-tega Hiinas, iidse šintoismiga Jaapanis, koha-like usunditega Tiibetis ja Kesk-Aasias. Kõik-jal võib selgesti märgata uue budistliku-hin-duistliku mõtteviisi mõju.

Kirjeldada üksikasjalikult budismi ajalugu Aasia maades tähendaks kirjeldada nende rah-vaste kultuurialalugu; nii suurel määral on nen-de elu ja olustik läbi imbutunud budismist.

Nõnda kulges budismi tee esimese aasta-tuhande jooksul Indias Kesk- ja Ida-Aasiasse.

Kavatsen pöörata teie tähelepanu Jaapani budismile, kuid järgnev jutt annab teile ette-

kujutuse ka Hiina ja India budismist, sest kõik tähtsamad koolkonnad on Jaapanisse tulnud Hiinast ning religioosse kirjanduse põhiosa, pü-had tekstid ja filosoofilised teosed on tegeli-kult india originaalide hiinakeelsed tõlked. Jaapan-lased õpivad ka praegu budismi hiinakeel-sete teoste järgi: jaapanikeelseid tõlkeid püha-dest tekstidest pole olemaski. Te teate ju, et jaapani kirjaeel ning jaapani kiri on hiina pä-ritolu ja kirjanduslikult haritud jaapanlane peab hiina kirjandust omaks. Kordan: see, mis käib Jaapani budismi kohta, käib ka Hiina budismi kohta, vahe on vaid selles, et Jaapanis tulevad koolkondade piirid selgemalt esile, Jaapani bu-dismis pole nii palju kõrvalisi seiku, mida pea-me arvestama Hiina budismi käsitledes. Igal juhul ei ole need kõrvalised seigid Jaapanis nii märgatavad.

Kaasaegset Jaapani budismi ei maksa pi-dada ka mingiks usumoodusteks. Ei, see on seesama vana India ja Hiina budism, olgugi et veidi muudetud kujul. Tegelikult on seal need-samad ideed, needsamad kujundid, kuid nad erinevad niivõrd, kui neid kannab meie kaas-aegne teadvus.

Ning veel ühel põhjusel näib, et lähtuda tuleks just nimelt Jaapani ja mitte Hiina bu-dismist. Jaapan on esimene Aasia maa, mis tutvus põhjalikumalt Euroopaga ning on Euroo-pa rahvaste kõrval suutnud võita positsiooni li-saks poliitikale ka teaduse vallas. Siin Jaapa-nis on budism esmakordselt sattunud kokku-puutesse Euroopa filosoofia, Euroopa religioo-ni ja kaasaegse loodusteadusega. Edaspidi on huvitav jälgida, mida annab budistliku mõtte-viisi ja moodsate Euroopast pärit teooriate sün-tees selle rahva pinnasel, kellele budistlik kul-tuur on omane täies ulatuses ja kes paremini kui ükski teine Aasia rahvas on mõistnud Euroopa ideid.

Jaapan on justkui rajanud Aasiale tee Euroopasse ja meie omakorda saame Aasia rahvaste meelelaadi kergemini mõista Jaapani vahendusel. Jaapani budismi kirevust ja mit-mekesisust mõistes on meil juba kergem saa-da aru vähem tsiviliseeritud rahvaste budismist. Jaapani budism on seda enam arvestatav, et Jaapanis on tekkinud justkui uus budistliku mõtte keskus, mis püüab mõjutada Hiina, Tiibeti ja India budismi. Jaapani püüdlused saa-vutada juhtpositsioon Aasia poliitikas on aval-danud mõju ka Jaapani budismi esindajatele, kes unistavad kogu Aasia budistide ühendami-sest oma juhtimise alla.

Mõningal määral on minu loengu teema põhjendatud ka isiklike kaalutlustega. Jaapani budismist saan ma kõnelda peale läbilõetud raamatute veel ka isiklike tähelepanekute ning elamuste põhjal.

Et teil oleks kergem loetud jälgida, teek-sin eelnevalt teatavaks loengu kava. Iga budis-ti teadvuses on budismi rajal Buddha Šakja-munil nii tähtis koht, et meil tuleb kindlasti öelda mõni sõna tema kohta. Ma piirduksin vaid põgusa viitega sellele Šakjamuni kujule, kes elab iga budisti südames. Põhjalikumalt peatuksin budismi põhiõpetusel elust, surmast ja vabanemisest, mis on ühine kõigile budisti-dele. Loengu teine osa on pühendatud Jaapa-ni budismi kolme koolkonna või õigemini usu-tunnistuse kirjeldamisele, mis on väga omapä-rased ja väga erinevad, ehkki rajanevad ühel ja samal põhiõpetusel. Kõigil kolmel koolkon-nal on tänapäeva Jaapanis enam-vähem ühesu-gune tähendus. Seejuures tuleb meil peatuda vähemalt ühel väga tähtsal küsimusel, nimelt: mis suhtes on budismi õpetaja ja rajaja Budd-ha Šakjamuni teiste budade, kellest räägivad budistid ja kelle kujutisi te näete näitusel, s.o. küsimusel Buddha budismist ja budade budis-mist.

Niisiis ma alustan oma loengu esimese osaga.

(Järgneb)

van Gulik • Templiviirastus-7

Meeste kõrvu kandus kohtu sissepääsu kõrval rippuva tohutu pronks-gongi kumisev hää. Gongi löödi kolm korda, et teada anda kohtuistungile peatsest algusest.

Seersant Hong tõmbas kõrvale eesriide, mis lahutas kohtunik Di töö-ruumi kohtusaalist. Tümeliselt eesriidele oli kuldniidiga tikitud hiigelsuur ükssarvik, tavapärase läbinägelikkuse sümbol. Kohtunik astus poodiumile ning istus kitsa laua taha. Seda kattis punane riie, mille serv laua esikül-jel põrandani ulatus. Laual lebas pakike dokumente, selle kõrval aga ne-linurkne õlipaberisse mähitud komps. Kohtunik heitis kompsule uudishi-muliku pilgu, pani siis pikkadesse varrukatesse peidetud käed rinna-le ris-ti ja silmitses kohtusaali.

Ruumikas, kõrge laega saalis oli üsna jahe. Pealtvaatajaid leidis vaid tosina ringis. Needki lonkisid ringi saali tagumises osas. Nähtavasti olid nad tulnud pigem selleks, et pääseda varju kuumuse eest, kui selleks, et viibida erutava mõrvajuhtumi arutamise juures. Poodiumi ees seisis nelja-kaupa ravis kaheksa valveseisaku kordnikku, neist pisut eemal nende rel-vaülem, käes raske piits. Relvaülema nahkvöö küljes rippus kaks paari raskeid käeraudu. Tema selja taga silmas kohtunik nelja töömeest, puhtad rinised jakid seljas. Nad näisid end ebamugavalt tundvat. Poodiumist va-sakul istus madala laua taga kaks kirjutajat, pintslid valmis, et kirja pan-na kohtus toimuvat.

Kui seersant Ma Rong olid end kohtunik Di tooli taha seisma sead-nud, võttis kohtunik kohtuhaamri, pikliku tugevast lehtpuust pulga, ning koputas lauale.

"Kuulutan Lan-fangi linnakohtu järjekordse istungi avatuks," teatas ta. Ta kontrollis kohalolijaid, seejärel tegi relvaülemale korralduse süüalune laua juurde juhatada.

Märguande peale läksid kaks kordnikku vasakut kätt asuva sissepää-su juurde ja tirisid poodiumi ette mehe, kes oli kõhn nagu piitsavars. Me-hel oli seljas lapitud pruun jakk ja jalas laiad püksid. Kohtunik Di uuris kähku süüaluse pikka päevitunud nägu, mida ehtisid sassis põskhabe ja lühike lõuahabe. Mehe otsaesist varjasid rasvased, sugemata lokid. Siis surusid kordnikud kahtlusaluse laua ette kiviplatidele põlvile. Kõigutades käes piitsa, jäi relvaülem seisma põlvitava mehe lähedusse.

Kohtunik Di silmitses pealmist paberit enda ees paberivirnas ning pä-ris rangelt: "Kas teie olete A-liu, kolmkümmend kaks aastat vana, ilma kindla töö ja elukohata isik?"

"Mina," vingus süüalune. "Aga ma tahaks kohe siinsamas öelda, et..."

Relvaülem langetas piitsaotsa A-liu õlale. "Vastata ainult Tema Ausu-se küsimustele!" haugas ta vangi suunas.

"Relvaülem, esitage kohtupoolne süüdistus vangi vastu!"

Relvaülem võttis valveseisaku, kõhatas tähtsalt ja alustas:

"Eile õhtul einetas see mees Chou kõrtsis, mis asub idapoolse linna-värava juures, koos Seng-sani, tolles linnajaos tuntud lõomamehega. Nad jõid ära neli kannu veini ja läksid arve tasumisel tülli. Asjasse sekkus kõrtsmik Chou ja lõpuks lepitati omavahel kokku. Siis asusid A-liu ja Seng-san täringut viskama. Kui viimane oli juba mõnda aega kõvasti kao-tanud, kargas ta äkki püsti, süüdistades A-liud pettuses. Järgnes käsikähm-lus, kusjuures A-liu püüdis tühja veinikannuga Seng-sani pead puruks lüüa. Kõrtsmik kutsus teised kõrtsilised appi. Üheskoos õnnestus neil kak-lejad kõrtsist lahkuma sundida. Oli kuulda, kuidas Seng-san A-liule ütles, et küllap nad veel vanas templis oma arved õiendavad. Selle all mõtles ta kunagist budistlikku Purpurpunaste Pilvede Templit, Teie Ausus, mis asub otse linnavärava taga mäel. See on nüüd juba üle kümne aasta tühi olnud, ning seal käib öösiti kõiksugu rämps koos."

"Kas süüalune ja Seng-san tegelikult läksidki koos sinna?" küsis koh-tunik Di.

"Läksid küll, Teie Ausus. Idavärava valvurid tunnistasid, et need kaks läbisid värava üks tund enne keskööd. Valvurid veel hoiatasid neid, et pa-nevad värava õõseks kinni, ja A-liu hüüdis vastu, et nad niikuinii enam tagasi ei tule." A-liu kergitas pead, et midagi öelda, kuid relvaülem tõs-tis piitsa ja kähku langetas mees pea taas põrandale.

"Järgmisel hommikul, just pärast päikesetõusu, ilmus kohtusse kütt Meng ning teatas, et kui ta tahtis minna templi suursaali, et seal pisut pu-hata, leidis ta altari eest surnukeha. Tõttasin kahe kordnikuga otsemaid sinna. Mehel oli pea otsast lõõdud ning see lebas vereloigus laiba kõrval. Tundsin ohvris ära lõomamehe Seng-sani. Tapariist lebas sealsamas kõr-val, see oli kahe teraga kirves, niisugune nagu tatarlased kasutavad. Te-gin korralduse kogu templi juurde kuuluv maa-ala läbi otsida ning leid-sin süüaluse magamas puu all templiaia servas. Tema jakil olid vereple-kid. Kuna kartsin, et ta plehku paneb, kui ma kõigepealt arreteerimiskäsu järele lähen, võtsin ta esialgu kinni kui hulguse. Kui ta mulle ütles, et enne linnast lahkumist oli Chou kõrtsis käinud, läksin kohe sinna ja Chou rääkis mulle kahlusest. Isand Chou viibib praegu kohtus, et anda tunnis-tust, ja tal on kaasas kaks kõrtsilist, kes olid tüli tunnistajaks. Kohal on ka kütt Meng."

Kohtunik Di noogutas. Ta pöördus Ma Rongi poole ja küsis tasake-si: "Kas pole üsna tavatu, et tüli kahe kaabaka vahel lahendatakse kirve abil?"

"Tõepoolest, isand," vastas Ma Rong. "Noahoop või lõök raske asja-ga pähe oleksid usutavamad."

"Näidake mulle seda tapariista!"

Ma Rong mähkis õlipaberi lahti. Kõik nägid kahe teraga kirvest, mil-le kõver vars oli oma kolm jalga pikk. Nugateraval kirveserval leidis kui-vanud verd. Pronksist varretipp oli nikerdatud irvitavaks puuslikupeaks.

"Kust mõrvar säärase võõramaise relva sai, relvaülem?"

"See oli tal igati käepärast, Teie Ausus. Suursaal on tühi, ainult ta-ganurgas seisab kunagine altarilaud. Ent külgmise seina orvas ripub kaks kirvest ja kaks hellebardi. Kui templis veel elati, kasutati neid relvi ri-tuaalsete tantsude esitamisel. Nad jäidki sinna, kui preestrid templist lah-kusid. Ja keegi pole sõandanud neid sealt varastada, sest need on pühad esemed ja toovad õnnetust."

"Kas Seng-sanil on siin linnas sugulasi, relvaülem?"

"Ei, isand. Tal on vend, Lao-wu, aga tema kolis juba paari aasta eest naabermaakonda Tong-kangi."

Seersant Hong kummardus kohtuniku kõrva juurde ja ütles:

"Vaadates kohtuasjade koopiaid, mis Teie Aususe kolleeg meile saa-tis, märkasid, et hiljaaegu mõistis ta Lao-wu kuueks kuuks vangi koos naisega, kellega ta seal elab. Neid süüdistati sea varastamises."

"Ah nii." Seejärel ütles kohtunik: "A-liu, kandke kohtule täpselt ette, mis juhtus eile õösel."

"Ei midagi, üllas isand, mitte midagi, vannun teile! Seng-san on mu parim sõber, miks peaksin ma tahtma..."

"Teil oli temaga tüli ja te püüdsite ta pead puruks lüüa," löikas koh-tunik Di kärmesti vahele. "Kas eitate sedagi?"

"Muidugi mitte, isand! Mina ja Seng-san tülitseme alatihti, see on säärane ajaviide. Pärast ütles Seng-san, et ma petan täringumängus, ja nii see oligi. Ma petan alati ja Seng-san püüab alati mind pettuselt tabada. See käib asja juurde! Uskuge mind, üllas isand, mina teda ei tapnud! Ma pole iialgi kellegi peas juuksekarvagi kõverdanud, ma ei suudaks iial..."

Kohtunik koputas haamriga lauale.

"Seletage, mis juhtus, kui te kõrtsist lahkusite."

"Me läksime koos idavärava juurde, üllas isand, ja jagelesime seejuu-res sõbralikul moel. Kui me väravast välja saime, läksime teineteist käe alt toetades edasi ja lõime laulu. Seng-san aitas mu trepist üles, sest ma olin väga väsinud. Kandsin terve õhtupooliku puid tolele kitsipungale... Nojah, üleval templioues ütleb Seng-san: "Lähen suursaali ja heidan alta-rile magama." Mina aga olin nii unine, et heitsin otsekohe sinnasamasse puu alla maha ja ärkasin täna hommikul selle peale, et too hoorapoeg..." A-liu võttis end kokku, sest relvaülem tõstis jälle piitsa ja lõpetas süngelt, "selle peale, et too ohvitser mind ribidesse taob ja ise karjub, et ma olen mõrtsukas!"

"Kas vanas templis oli sellal veel kedagi!"

van Gulik • Templiviirastus-8

"Mitte hingegi, üllas isand!"

"Kas koroner on laiba üle vaadanud, relvaülem?"

"Jah, Teie Ausus. Siin on aruanne."

Relvaülem võttis varrukast kokkumurtud paberilehe ja asetas aupaklikult, kahe käega, kohtulauale. Kohtunik Di vaatas paberi läbi, Ma Rong ja seersant piilusid üle ta öla.

"Imelik, et tal oli tarvis pea otsast raiuda," pomises Ma Rong. "Kõri läbi lõikamisest oleks ju küll olnud!"

Kohtunik Di vaatas talle üle öla otsa.

"Koroner kinnitab," vastas ta vaikelt, "et kehal ei olnud ei arme ega muid vägivallamärke. Kuna Seng-san oli kutseline lõõmamees, siis tundub seegi mulle imelik." Ta mõtles mõne hetke, siludes käega oma pikka musta habet. Siis ütles ta kahele abilisele: "Meie koroner on ametilt rohuteadlane. Tore mees, ainult tal on vähe kogemusi kohtumeditsiini alal. Ma arvan, et läheme parem ja vaatame laiba ise üle, enne kui me ülekuulamist jätkame." Kohtunik koputas haamriga lauale ja ütles: "Viige süüalune tagasi kongi, relvaülem! Kohtuistung on katkestatud, istungi jätkamisest teatatakse."

Kohtunik tõusis ja kadus ükssarvikupildiga eesriide taha, kaasas seersant Hong ja Ma Rong.

V

Mehed läksid kolmekesi läbi kohtuarhiivi hoone tagumisse ossa, kus asus vangla, mille ühes kõrvalruumis oli surnukuur.

Kitsukeses ruumis heljus läppunud lehk. Punaste plaatidega kaetud põranda keskel seisis kitsas pukklaud. Laual lebas piklik roomatiga kaetud ese ning laua kõrval põrandal oli suur ümmargune korv.

Kohtunik Di osutas korvile: "Vaadakem kõigepealt pead," ütles ta Ma Rongile.

Abiline asetas korvi lauale. Eemaldanud sellelt kaane, väänas ta näo kõveraks.

"Jäle pilt, isand." Katnud kaelarätiga nina ja suu, tõstis ta pea verega klompi kleepunud pikki juukseid pidi korvist välja. Ta asetas pea, nagu ülespidi, korvi kõrvale.

Pilukil, verdunud silmi katsid osaliselt madalale kipras otsaesisele kleepuvad juuksesalgud. Meelast suud varjasid hoolitsemata vuntsid, täidlastad huuled olid kõverdunud irveks, mis laskis paista pruunidel puseriti hammastel. Kaelakõnt oli üksainus rebitud naha ja tardunud vere mass.

"Mitte just kuigi veetlev nägu," märkis kohtunik Di. "Tõmmake see roomatt kõrvale, Hong!"

Alasti, peata keha oli heade proportsioonidega, puusad saledad, ölad laiad. Käsivarred olid pikad ja lihaselised.

"Pikk ja tugev sell," sõnas Ma Rong. "Ei paista sugugi mõne sihukeste tüübi moodi, kes vaguralt kaela pakule paneb ja oma pea otsast raiuda laseb." Ta kummardus laiba kohale ja uuris selle kaela. "Ahaa, siin on üks sinine vorp ja mitu marrastust. Seng-san kägistati, isand. Peenikese nõõriga ja arvatavasti selja tagant."

Kohtunik Di noogutas:

"Sul näib olevat õigus, Ma Rong, see vorp siin on ilmne tõend. Ta näoilme oleks pidanud küll teistsugune olema, kuid hilisem pea eemaldamine on siin piisavaks seletuseks. Ja millal siis võidi see jäle kuritegu toime panna?" Kohtunik kompas tapetu käsivarsi ja jalgu, siis kõverdas ta paremat küünarnukki. "Laiba seisundi järgi otsustades saabus surm umbes kesköö paiku. Vähemalt see fakt sobib kokku relvaülema tunnistusega." Kohtunik tahtis just surnu kae lahti lasta, kui talle korraga midagi pähe torkas. Ta avas rusikasse krappunud kae ja uuris siledat peopesa, siis silmitses hoolikalt sõrmi. Ta laskis kae lahti, läks laua teise otsa ja heitis pilgu ka laiba jalgadele.

End sirgu ajades ütles kohtunik seersant Hongile: "Tolles vereplekklises kompsus seal nurgas on vist kadunu rõivad? Tõstke see lauale ja harutage lahti!"

Rõivapuntrast valis kohtunik välja lapitud püksid ja asetas need surnu jalgadele. "Nii ma arvasingi," pomises ta.

Kahele abilisele mornilt otsa vaadates ütles ta: "Mu sõbrad, täna hommikul eksisin ma rängalt, kui ütlesin, et see on vaid tavaline allilma kuritöö. Kõigepealt võtke teatavaks, et see on kaksikmõrv."

Arusaamatuses jõllitasid abilised talle otsa.

"Kaksikmõrv?!" hüüatas seersant Hong. "Mida see siis tähendab, isand?"

"See tähendab, et mõrvatud pole mitte üks, vaid kaks inimest. Pead löödi otsast, et saaks kehad ära vahetada. Kas te siis ei näe, et see siin ei saa olla Seng-sani keha? Võrrelge tema päevitusest parkunud nägu käte ja käsivarte sileda valge nahaga, vaadake neid hoolitsetud käsi ja rakkudeta jalgu! Ja veel, see on üsna pikka kasvu mehe keha, kuid Seng-sani püksid on talle ikkagi liiga pikad. Meie relvaülemal on veel palju õppi-dal!"

"Otsekohe kutsun selle eesli siia!" teatas Ma Rong. "Ja siis anname talle ühe korraliku ..."

"Ei, sa ei tee midagi säärast!" ütles kohtunik Di kähku. "Mõrvaril oli nähtavasti mõni väga mõjuv põhjus, miks ta tahtis näidata, nagu oleks mõrvatud vaid Seng-san ja et see ongi Seng-sani surnukeha. Las ta arvab pealegi, et see tal korda läks. Vähemalt esialgu."

"Aga kus on siis Seng-sani keha ja selle tundmatu pea?" päris Ma Rong jahmunult.

"Vaat seda tahaksin minagi teada," vastas kohtunik lühidalt. "Taevake, kaksikmõrv, ja meil pole aimugi selle jubeda kuritöö motiividest!" Kohtunik sakutas raevukalt oma põskhabet, silmitsedes Seng-sani moon-dunud nägu. Siis pöördus ta ja teatas järsult: "Lähme vanglasse ja ajame õige tolle A-liuga pisut juttu."

Pisikeses kongis oli nii pime, et mehed peaaegu ei näinudki teispoole raudseid trele kükitava vangi kõssitõmbunud kuju. Kui A-liu märkas kolme meest uksele lähenemas, komberdas ta ahelate kõlinal kähku kongi tagumisse nurka.

"Ärge pekske mind!" karjatas ta meeletult. "Vannun, et ..."

"Pea suu!" haugatas kohtunik, siis jätkas aga juba sõbralikumalt: "Tulime, et sinuga rääkida su sõbrast Seng-sanist. Kui sina teda seal maha-jäetud templis ei tapnud, siis kes seda ometi tegi? Ja kuidas sattus veri sinu kuuele?"

A-liu roomas ukse juurde. Ahelates kätega kohtuniku põlvi emmates alustas ta vinguväl toonil: "Mina seda ei tea, aulik isand! Kust ma võik-singi seda teada? Muidugi oli Seng-sanil vaenlasi! Ja kellel neid siis pole! Tänapäeval on ju kõik see elu üks võitlus. Kuid ükski neist poleks riski-nud teda tappa. Ei, isand. Mis puutub veresse, siis teab küll vaid taevast ükski, kuidas see minu riitele sattus. Kui ma kõrtsist lahkusin, siis seda seal ei olnud, seda ma tean!" A-liu raputas pead, siis alustas taas: "Seng-san oli sitke sell ja oskas oma käsi kasutada. Nuga samuti, seda ka. Püha taevast, aga mis siis, kui see oli..." Ta vakatas järsku.

"Räägi, lurjus! Mis siis, kui see oli kes?"

"Nojah... Ma arvan, et küllap see oli too kummitus. Templiviirastus, nagu me teda hüüame. See on pikka surilinnasse riietatud naine, isand. Ta kõnnib täiskuu aegu vanas templiaias ringi. Kohutav vampiir, isand. Armastab meestel päid otsast närida. Ma ei lähe sinna kunagi, kui..."

"Ära räägi lollusi!" katkestas kohtunik teda kannatamatult. "Kas Seng-sanil oli hiljuti kellegagi mõni riid? Ma mõtlen, tõeline riid, mitte tühipaljast purjus peaga kähmlus."

"Jah, tal oli äge sõnavahetus oma vennaga, isand, see oli oma paar nädalat tagasi. Ta venda hüütakse Lao-wu. Ta ei ole nii pikk kui Seng-san, kuid on siiski üsna ohtlik lurjus. Lõi Seng-sanilt eide üle ja Seng-san vandus, et lööb ta selle eest maha. Siis läks Lao-wu ära Tong-kangi. Eide võttis kaasa. Aga naisterahva pärast ei hakka keegi küll teist tapma, kas pole, isand? Oleks veel rahaga tegemist, siis..."

"Kas Seng-sani sõprade või tuttavate seas on mõni pikka kasvu

van Gulik • Templiviirastus-9

mees? Natuke nagu moenarr või nii, ütleme mõni poesell või muu sihu-ke?"

A-liu mõtles pingsalt, siis vastas: "Nojah, on küll. Nägin teda paaril korral koos ühe pikemat kasvu tegelasega, kellel oli seljas üsnagi korralik sinine rüü. Mütski oli veel peas. Küsisin Seng-sanilt, kes see on, aga tema käskis mul lõuad pidada ja oma asjadega tegelda. Nii ma siis tegin-ki."

"Kas tunneksid tolle mehe ära, kui teda jälle näeksid?"

"Ei, isand. Nad kohtusid templi eesõues, kui juba pimedaks oli läinud. Tundub, et habet tol sellil polnud. Ainult vuntsid."

"Olgu pealegi, A-liu. Loodan, et rääkisid meile kõik ära, mida tead. See oleks sulle endale kasulik."

Tagasiteel kohtuhoonesse sõnas kohtunik Di oma kahele abilisele: "A-liu jutt tundub tõepärane olevat. Aga kellelgi oli kangesti vaja temast süüdlast teha. Talle on ohutum mõneks ajaks vanglasse jääda. Ütelge relvaülemale, et kohtuistung on kuni homseni katkestatud. Seersant, ma pean nüüd riideid vahetama, lubasin oma naistele, et sünnipäeva puhul koos nendega lõunat. Pärast läheme koos sinuga, Hong, ja relvaülemaga mahajäetud templisse ja vaatame selle topletmõrva paiga üle. Sina, Ma Rong, võiksid aga õhtupoolikul minna linna loodeossa, kus elavad tatarlased, uiguurid ja teised barbarid. Kuna mõrvar kasutas tatari kirvest, võis ta vägagi hästi olla mõni tatarlane või mõni hiinlane, kes võõramaalastega läbi käib. Sääraast kõvera varrega kirvest peab oskama väga hästi käsitseta, et sellega nii osavalt toime tulla nagu meie mõrtsukas. Sa hulgu lihtsalt ringi odavates söögimajades, kus käib koos igasugust rämps, ja uuri seda asja ettevaatlikult."

"Võin teha midagi enam, isand," pakkus Ma Rong innukalt. "Võin Talbii käest järele küsida!"

Seersant Hong heitis kohtunikule tähendusrikka kõrvalpilgu, kuid hoidus taktitundeliselt midagi ütlemast. Talbii oli uiguuri lõbutüdruk, kellesse Ma Rong oli kuus kuud tagasi meeletult armunud. Armulugu ei kestnud kuigi kaua, sest Ma Rong tüdis peagi Talbii pisut ülevoolavatest võludest, seda enam et naine tundis parandamatut nõrkust rääsunud võiga tee vastu ning samavõrra parandamatut vastikust igasuguse pesemise vastu. Kui Ma Rong lisaks kõigele veel avastas, et naisel on armuke, mongoli kaameliajaja, kellele Talbii oli kinkinud kaks poega, — üks juba seitsme-, teine nelja-aastane — siis katkestas ta temaga viisakalt suhted. Oma säästudest ostis Ma Rong Talbii vabaks ja tegi temast supiköögi perenaise, vaba ja sõltumatu inimese. Kaameliajaja abiellus naisega ning Ma Rong mängis peiupoissi koidikuni kestnud pulmapeol, kus söödi varas praetud lambaliha ja joodi mongoli viina. Juba hulk aastaid polnud Ma Rongi pea nii haige olnud kui pärast seda pulmapidu.

Veidikese aja pärast hoiatas kohtunik Di ettevaatlikult: "Üldiselt räägivad nood inimesed oma hõimurahva asjadest väga vastumeelselt. Aga kuna sa seda tüdrukut hästi tunnend, on ta sinuga ehk avameelsem. Igal juhul on mõtet järele proovida. Kannad mulle kõigest ette, kui tagasi oled."

Seersant Hong ja Ma Rong sõid oma päevase riisiportsjoni ära valveruumis. Ma Rong andis ühele sõdurile käsu tuua lähimast kõrtsist suur kann veini.

"Ma tean, mis solki too eit pakub," ütles ta kannu lauale asetades hapu näoga. "Sellepärast pean oma sisemuse enne ette valmistama, mõistad. Pean veel vanemad riided selga tõmbama, et mitte liiga silma paista. Head õnne otsinguteks templis!"

Kui Ma Rong oli läinud, jõi seersant Hong oma tee ära ja siirdus kohtunik Di eraruumidesse kohtule kuuluva maa-ala tagaosas. Vana kajaülem teatas talle, et pärast lõunasööki oli kohtunik koos oma kolme naisega aeda läinud. Seersant noogutas ja sammus edasi. Ta oli kohtuteenrite seas ainuke, kes tohtis siseneda kohtuniku naiste ruumidesse ning oli selle eesõiguse üle väga uhke.

Aias valitses jahedus, sest eelmine kohtunik, kelle huvialaks oli maastikukujundus, oli aia rajanud väga oskuslikult. Kõrged tammed ja akaatsiad sirutasid oma oksaharusid üle lookleva jalgraja, mis oli silluta-

tud erikujuliste mustade siledade kividega. Igal rajakäänul kostis kõrvu taimestiku varjus voolava ojakese vulin, siin-seal kasvasid sobivalt valitud õievärviga põõsaphumad.

Viimase teekäänaku järel jõudis seersant väikesele legendikule, mida piirasid sammaldunud kivirünkad. Mõlemad liignaised istusid kohmakal kivipingil kõrgete kahisevate bambuste all ja vaatasid eemale, aia madalamas osas asuvalle lootsetiigile. Tiigi taga varjasid aiamaüüri osavalt paigutatud männid. Lootsetiigi keskel seisis aiamaajake, mille terava tipuga katust ja nõtkelt ülespoole kumerduvaid räästaid toetas kuus sihvakat punaseks lakitud tugiposti. Majakeses oli kohtunik Di ja tema emand kumardunud lauakese kohale balustraadi ääres.

"Kohtunik kavatses kirjutada," teatas teine naine Hongile.

"Meie jääme siia, et teda mitte häirida." Naisel oli meeldiv aval nägu, juukseid kandis ta kuklas lihtsasse sõlme seatult ja oma valge alusrüü peale oli ta tõmmanud tumelilla siidkuue. Teise naise ülesandeks oli hoolitseda majapidamisarvete eest. Kolmas naine, sale, pikkade varrukatega sinisest siidist rüüs, mis oli punase särbiga võõkohalt kokku seotud, oli juuksed seadnud keerukasse kõrgesse soengusse, mis sobis hästi ta õrna kaunijoonelise näoga. Kolmas naine tundis huvi maalikunsti ja ilukirja vastu, talle meeldis ka igasugune vabaõhusport, eriti ratsutamine. Tema hoolitses kohtunik Di laste koolitamise eest. Seersant Hong noogutas naistele sõbralikult ja astus alla kiviastmetest, mis viisid lootsetiigi juurde.

Hong sammus üle kumera marmorsilla, mis kaardus tiigi kohal. Majake oli chitatud sillakaare kõrgeimasse punkti. Kohtunik Di seisis laua ääres, suur pintsel käes. Ta silmitses hindavalt lauale laotatud punast pabriliste. Kõrvallaual oli ta emand usinalt ametis tindi valmistamisega. Emandal oli piklik, korrapäraste joontega nägu, ta juuksed olid seatud kolme raskesse juuksesõlme ja kinnitatud kitsa kuldse paelaga. Sinivalge tikitud siidist rüü laskis aimata suurepärase keha, mis nüüd, mil emand pühitses juba oma kolmekümne üheksandat sünnipäeva, kaldus kergelt tusedusele. Kohtunik abiellus emandaga, kui too oli alles üheksateist ja ta ise kakskümmend aastat vana. Emand oli kõrge riigiametniku, kohtuniku isa parima sõbra kõige vanem tütar. Ta oli saanud suurepärase klassikalise hariduse ning tugeva iseloomuga naisena juhtis majapidamist kindlal käel. Emand lõpetas tindikamaka hõõrumise kivil ning andis viiepega märku, et tint on valmis. Kohtunik Di niisutas pintslit, tõmbas varruka parema käe randmelt tagasi ning kirjutas ühe võimsa käeliigutusega peaaegu neli jalga kõrge kirjamärgi, mis tähendas "pikka iga".

Seersant Hong, kes oli oodanud sillal, kuni kohtunik kirjatöö valmis saab, astus nüüd majakesse. "Suurepärase, isand!" hüüdis ta.

"Soovisin seda õnnetoovat märki saada isanda enda käega kirjutatult!" ütles emand rahuloleva naeratusega. "Täna õhtul riputame selle söögitoa seinale."

Teine ja kolmas naine kiirustasid samuti tiigi äärde kirjutist imetlema. Nad plaksutasid vaimustatult käsi.

"Nõndaks," ütles kohtunik Di naeratades, "kõik pidigi hästi välja tulema, arvestades, et mu emand valmistas tindi ning teie kahekesi seadsite valmis punase paberi ja pintslid! Mul on nüüd aeg minna, sest pean üle vaatama mahajäetud templi. Läinud ööl löid seal paar hulgust lahingut. Kui mul aega üle jääb, külastan ka abtissi ta eraklas ja ütlen talle, et mul on kavas paigutada mäele pidev valve."

"Palun tehke seda tõesti!" toetas teine naine kohtuniku mõtet.

"Abtiss on eraklas täiesti üksi ja tal on üksainus teenijatüdruk."

"Sa võiksid abtissi veenda, et ta linna ümber koliks," tähendas emand. "Linnas on kaks-kolm tühja pühamut, kuhu ta võiks asuda. Siis ei tuleks tal ka kogu seda pikka maad maha käia neil päevadel, mil ta meile lilleseadet õpetab."

"Teen, mis suudan," lubas kohtunik. Naistele meeldis abtiss, ta oli üks vähestest peenemat sorti sõpradest, kes neil Lan-fangis üldse oli. "Võib-olla tulen ma hilja," lisas kohtunik, "kuid kindlasti jätkub teil toimetusi kogu õhtupoolikuks, peate ju vastu võtma kõikide väljapaistvama-

van Gulik • Templiviirastus-10

te isikute emandad, kes siia õnnesoovidega saavad. Püüan tagasi olla nii varakult kui võimalik."

Kohtuniku kolm naist saatsid teda aia sissepääsuni.

VI

Kohtunik Di suur ametikandetool seisis kohtumaja õuel valmis, kaheksa turjakat kandjat selle kõrval. Sealsamas ootas ka relvaülem, kaasas kümme kordnikku hobustel. Kohtunik Di võttis koos seersant Hongiga toolis istet.

Sellal kui neid Idavärava suunas kanti, küsis seersant:

"Misjaoks oli mõrvaril vaja vaeva näha ohvrite peade maharaiumisega, isand?"

"Vastus on päevselge, seersant. Ehkki mõrvaril — või ka mõrvaritel — polnud midagi selle vastu, et Seng-san ühe ohvrina ära tuntaks, ei soovinud ta mingil teadmata põhjusel, et leitakse üles Seng-sani keha. Samal ajal ihkas ta varjata teist mõrva ja teha võimatuks teise ohvri äratundmine. Muidugi võib olla veel teisi, vähem ilmseid põhjusi. Esialgu pole aga sellepärast üldse vaja muret tunda. Meie esimeseks ülesandeks on leida üles Seng-sani keha ja teise mõrvaohvri pea. Need peavad olema peidetud kusagile mahajäetud templi lähedusse."

Kui korteež läbis idapoolse linnavärava, asus neile kannule paar-kolm poekeste ja müügiputkade lähikonnas vedelnud logardit, kel oli tingimata tarvis teada saada, mis on teoksil. Ent relvaülem viibutas piitsa ning käratas, et nad maha jääksid.

Veidi kaugemal tähistas kaunis võlvkaar metsase mäe jalamil üles märke viiva trepi algust. Relvaülem ja kordnikud ronisid hobustelt maha. Sellal kui kandjad kohtunik Di kandetooli aeglaselt maha asetasi, ütles kohtunik kähku seersandile:

"Pidage meeles, Hong, et meie meestel pole vaja teada, mida me täpselt otsime! Ma ütlesin neile, et see on mingi suur kast või midagi seesugust." Kohtunik astus toolist maha ning heitis järsule trepile kahtleva pilgu. "Säärasel kuuma päeval tuleb sellest üks ränk ronimine, relvaülem!"

"Siin on umbes kakssada astet, Teie Ausus, kuid siiski on see kõige kiirem tee. Templi taga on küll ka jalgrada, mida mööda on kerge laskuda alla maanteele, ning sealt pole kuigi palju maad linna Põhjaväravani. Kuid üles märke ronimine võtab sealtkaudu rohkem kui tunni. Seda rada kasutavad vaid kütid ja puukorjajad. Too rämps, kes templis ööbimas käib, kasutab ikka seda treppi."

"Olgu siis." Kohtunik kergitas rüüserva eest kõrgemale ning hakkas mööda laiu, kulunud astmeid üles minema.

Poolel teel üles tegi kohtunik väikese puhkepeatuse, sest ta pani tähele, et seersant hingeldab juba üsna tugevasti. Üles jõudnud, nägid nad kõrgete puude vahel paksult rohtu kasvanud lagendikku. Teispool lagendikku kõrgus kolme võlviga hall külvit templivärv, kahel pool väravat aga aukartustäratavalt kõrge müür. Keskmise väravavõlvi kohal paistis värviline kivimosaiik, mis kujutas endast kolme märki, mis tähendasid Zi-yun-si — Purpurpunaste Pilvede Tempel.

"See kitsas müüriäärne jalgteie paremat kätt viib uude väikesesse templisse, niinimetatud Eraklasse, isand," selgitas relvaülem. "Seal elab abtiss oma teenijatüdrukuga. Ma pole neilt veel küsinudki, kas nad läinud ööl midagi kuulsid või nägid."

"Kõigepealt tahan ma näha kuriteopaika," ütles kohtunik. "Juhatage mind sinna!"

Sillutatud õu oli umbrohtu kasvanud ja müür siin-seal lagunemas, ent templi suursaali kahe kolmekorruselise torniga piirnev katuseviil oli ajahambast puutumata.

"Selline võõramaine ehitusviis," märkis kohtunik seersant Hongi poole pöördudes, "ei küüni iial meie ehituskunsti täiuseni. Siiski pean tunnistama, et puhttehnilisest küljest tegid india ehitusmeistrid suurepäraselt tööd. Need tornid seal on absoluutselt sümmeetrilised. Mulle tundub, et see tempel ehitati kolmsada aastat tagasi, kuid ta on praegugi veel üsna heas

korras. Kust te A-liu leidsite, relvaülem?"

Relvaülem juhatas nad puustusmaa servale templiõuest vasakul. Paremale jäi lapike jäätmaad, täis tohutuid kivirünkaid. Kohtunik pani tähele, et siin ülal oli õhk pisut jahedam kui all-linnas. Soojas õhus kostis lakamatult tsikaadide kime sirin.

"See puustusmaa oli kunagi hästihooldatud aed, Teie Ausus," seletas relvaülem. "Nüüd on see vaid üks puhmasse kasvanud taimede tihnik, kuhu isegi need lurjused, kes templis ja templiõuel koos käivad, minna ei söanda. Räägitakse, et seal leidub märkmadusi." Ühele vanale tamme-puule osutades jätkas ta: "Süüalune lamas selle puu all, pea toetatud maast välja kerkinud juurikale. Ma oletan, et pärast Seng-sani mõrvamist kavatses ta plehku panna, kuid komistas pimedas selle juurika otsa. Kuna ta oli purjus, kaotas ta kukkudes meelemärguse."

"Või nõnda. Lähme siis sisse."

Kui kordnikud suursaali kuuekordsed võreüksed lahti lükkasid, pudes neile pähe hallitanud puutükke. Kohtunik Di läks üles kolmest laiest kiviastmest, astus üle kõrge lävepaku ning uuris huviga hämarat koopasarnast saali. Vasemal ja paremal toetasid kuus võimast kivisammast jämedaid sarikaid kõrgel üleval, kust tolmunud ämblikuvõrgud otsekui lahingulipud alla rippusid.

Saali kaugemas otsas, tagumise seina ääres, märkas kohtunik tugevast eebenipuust altarit, enam kui kaksteist jalga pikka ja umbes viis jalga kõrget. Külgeinas oli väike kitsas uks ning selle kohal kõrgel seinas nelinurkne, laudadega kinni löödud aken. Aknale osutades küsis kohtunik Di: "Kas teie mehed ei võiks seda lahti teha, relvaülem. Siin on liiga pime."

Relvaülema märguande peale läksid kaks kordnikku vasakpoolse sambarea taha seinavärava juurde. Sealt said nad kaks hellebardi ning asusid nende abil kinnilöödud akna kallal tööle. Kui mehed seal ametis olid, läks kohtunik Di saali keskele ning uuris vaikides ümbrust, ise aeg-ajalt oma pikka põskhabet silitades. Oli tunne, nagu takistaks umbne raske õhk hingamist. Peale korrapäraselt seina puuritud aukude, mis olid mõeldud põlevate tõrvikute jaoks, polnud siia jäänud enam midagi, mis meenutatuks aastate eest peetud orgiaid — ometi oli suures saalis kõikjal tunda kurjuse hõngu. Korraga oli kohtunikul tunne, nagu puuriks kellegi nähtamatud silmad teda vaenuliku pilguga.

"Räägitakse, et enamalt olid seinad kõik täis riputatud värvilisi pilte, Teie Ausus," sõnas tema kõrval seisev relvaülem. "Seal olnud alasti jumalad ja jumalannad ja ..."

"Mind ei huvita kuulujutud," nähvas kohtunik Di. Märganud aga, kuidas relvaülema himur ilme äkki tardunuks muutus, lisas ta sõbralikult: "Mis te arvate, relvaülem, kust on pärit see tuhk seal sammaste taga?"

"Talvel, Teie Ausus, põletavad need jätised, kes siin ööbivad, seal hagu. Nad tulevad ööseks siia, sest paksud müürid kaitsevad neid vihma ja lume eest."

"Kuid too tuhahunnik saali keskel tundub olevat veel üsna värske," märkis kohtunik. Tuhahunnik asus madalas ümaras lohus, mis oli uuristatud põrandaplaadi keskele. Lohu ümber oli kivisse raiutud lootose õielehtedest vanik. Kohtunik pani tähele, et see kiviplaad asetseb täpselt põranda keskkohas. Kaheksa plaati, mis seda ümbritsesid, olid tähistatud neisse uuristatud võõramaiste kirjamärkidega.

Akent katnud laud langesid mürtsuga maha. Sarikatelt sööstis alla kaks musta kogu. Üks loperdas pahaendeliselt läbitungivat karjet kuulda lastes kohtunik Di peast mööda. Siis vuhisesid nahkhiired peasissekäigu kohale paigutatud avause suunas.

Seersant Hong oli vahepeal uurinud põrandat altari laua ees. Ta ajas end sirgu ja teatas: "Nüüd, kus valgust on rohkem, võib selgesti näha, et siin on olnud kenake vereloik. Ent paks tolm- ja prahikiht on selle endasse imenud. Ning segaseid jalajälgi on kõikjal nii palju, et on üsna raske mingeid järeldusi teha."

IDA KIRJASÜSTEEMID DEVANAAGARI

Tänases „Sõnumitooja“ jätkame tunamullu pooleli jäänud sarja, milles tutvustame Idamaade kirjasüsteeme ja kirjakeeli. (Meeldetuletuseks: 1989. aasta „Sõnumitooja“ numbrites 1–10 ilmus viies jaos Hiina kirja tutvustav „Hieroglüüfika lühikursus“ ja numbrites 11–18 neljas jaos „Jaapani kirjakeel.“) Seekord siirdume oma kirjauringuil Kaug-Idast Hindustani poolsaarele ja võtame vaatluse alla India levinuima kirja — devanaagari. Kõigepealt aga põgusalt India kirja ajaloost.

Vanim teadaolev India kirjasüsteem, nn.

INDUSE KIRI

oli kasutusel Induse oru tsivilisatsioonis III–II aastatuhandel e.m.a. See avastati koos Induse kultuuri mälestusmärkidega käesoleva sajandi kahekümnendatel aastatel. Selle desifreerimine valmistas uurijatele aastakümneid peavalu. Ei olnud teada, kas tegemist oli hieroglüüfikirjaga, häälikulise või silpkirjaga. Desifreerimist raskendas asjaolu, et uurijate käsutuses olid vaid väga lühikesed, mõnest märgist koosnevad tekstilõigud peamiselt pitsatitel ja tarbeesemetel. Nüüdseks on selgunud, et 537 märgist koosnev Induse kiri oli segakiri, kus osa märke tähistas mõisteid, osa silpe ja häälikuid, osa olid abimärgid; esines ka mitmest elemendist kombineeritud märke.

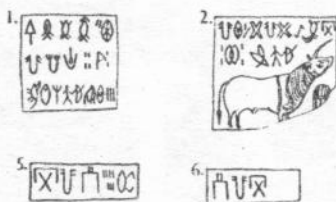
Induse kultuuri allakäigu ja hävimisega koos kadus ka Induse kiri. Loodest Hindustanile tunginud aaria hõimud tollal ilmselt veel kirja ei tundnud. Kuigi aarjalastel oli I aastatuhande keskpaigaks e.m.a. välja arenenud väga rikas filosoofiline ja religioosne kirjandus ning vähemalt V–IV saj. e.m.a. sai alguse teaduslik kirjandus (eriti kõrgel tasemel oli vanaindia keeleteadus), ei ole enne III saj. e.m.a. andmeid India oma kirja olemasolu kohta. Kogu kultuuripärand anti põlvest põlve edasi valdavalt suulisest traditsioonist. Vanimad kirjamälestised Induse kultuuri järgest ajast on

AŠOKA RAIDKIRJAD.

Kuningas Ašoka (u. 273 — u. 232 e.m.a.) ühendas esmakordselt India ajaloos peaaegu kogu Hindustani poolsaare ühtseks suurriigiks, loobus aga seejärel vallutuspoliitikast, võttis vastu budismi ning hakkas seda nii Indias kui ka väljaspool Indiat propageerima. Kivisambaid Ašoka raidkirjadega leidub üle kogu India. Neis kiidetakse kuninga tegusid, ülistatakse tema vooresid ja tuuakse eeskujuks tema vagadust, esitatakse tsitaate budistlikust pühakirjast. Enamik Ašoka raidkirju on kirjutatud

BRAHMI

tähestikus. Brahmi on silpkiri, nagu ka devanaagari ja teised temast väljaarenenud India kirjad, mida kirjutati vasakult paremale. Brahmi kirja päritolu kohta on kaks hüpoteesi. Esimese järgi on ta loodud põhja-semiidi kirja eeskujul, teise järgi on ta arenenud muistsest Induse kirjast. Lõplikult tõestatud ega ümber lükatud pole kumbki versioon, kuid oma nõrgad kohad on mõlemal. Esimese hüpoteesi kasuks räägib asjaolu, et osa brahmi kirjamärke on peaaegu kok-

Joon. 1. Induse kirja näide pitsatitel.

PA	PHA	BA	BHA	MÄ	MO	YA
𑀧	𑀧𑀺	𑀧𑀺	𑀧𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺𑀺
PA	PHA	BA	BHA	ME	MA	YA
𑀧	𑀧𑀺	𑀧𑀺	𑀧𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺𑀺
PI	PHA	BÄ	BHI	ME	YE	
𑀧	𑀧𑀺	𑀧𑀺	𑀧𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺	
PI	PHA	BA	BHO	MA	YO	
𑀧	𑀧𑀺	𑀧𑀺	𑀧𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺	
PO		BA	BHA	MO	YE	
𑀧		𑀧𑀺	𑀧𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺	
PO	PHA	BA	BHO	ME	MA	YA
𑀧	𑀧𑀺	𑀧𑀺	𑀧𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺	𑀧𑀺𑀺𑀺𑀺𑀺

Joon. 2. Brahmi kirjamärkide näiteid

अ a, आ ā, इ i, ई ī, उ u, ऊ ū,

ऋ ṛ, ॠ ṛī, ऌ ḷ, ॡ ḷī.

ए e, ऐ ai, ओ o, औ au.

क ka, ख kha, ग ga, घ gha, ङ ṅa.

च ca, छ cha, ज ja, झ jha, ञ ṇa.

ट ṭa, ठ ṭha, ड ḍa, ढ ḍha, ण ṇa.

त ta, थ tha, द da, ध dha, न na.

प pa, फ pha, ब ba, भ bha, म ma.

य ya, र ra, ल la, व va.

श śa, ष ṣha, स sa. — ह ha.

(१)

Joon. 3. Devanaagari tähestik.

१	२	३	४	५
1	2	3	4	5
६	७	८	९	०
6	7	8	9	0

Joon. 4. Devanaagari numbrimärgid

kulangevad põhja-semiidi kirjamärkidega. Vas-tuargument on aga see, et brahmi kirja on algu-sest peale kirjutatud vasakult paremale, semiidi kirja aga paremalt vasakule. Ka induse kirja-märkidega on brahmi kirjal teatud kokkulange-vusi, kuid ajavahemik ühe kirjasüsteemi hääbu-mise ja teise tekkimise vahel (üle tuhande aas-ta!) on liiga suur, et oletada otsest järjepidevust. Fakt on see, et enne Ašoka valitsemisega India oma kirjast andmed puuduvad. Pakistani teadla-se A. H. Dani arvates on brahmi kiri igal juhul India õpetlaste–panditite looming, kuigi eesku-judena on ilmselt kasutatud teisi tol ajal juba olemasolnud kirjasüsteeme. India enda pärimuse kohaselt lõi aga brahmi kirja jumal Brahma ise, millele viitab ka kirja indiapärase nimetus.

Brahmi kirjaga enam-vähem samal ajal tekkis Loode-Indias veel teinegi kirjasüsteem—

KHAROŠTHI

Ka see oli silpkiri, kuid erinevalt brahmist kirjutati kharošthi kirjas paremalt vasakule. See näitab, et kharošthi sidemed semiidi kirjasüsteemidega olid märksa otsesemad. Ilmselt ongi ta loodud aramea kirja alusel. Ka kharošthi kirja vanimateks mälestusmärkideks on mõned selles kirjas kivvi raiutud Ašoka ediktid. Kharošthi kiri oli III saj. e.m.a. kuni V. saj. m.a.j. levinud Loode-Indias Panjabist lääne pool, samuti praeguse Afganistani aladel ja Ida-Turkestanis. Hindustani poolsaarel sai aga valitsevaks kirjasüsteemiks brahmi, millest aja jooksul kujunesid välja lokaalsed variandid, neist omakorda arene-sid kaasaegsed India tähestikud.

DEVANAAGARI

kiri kujunes välja VII–VIII sajandil. Tähes-tikus on 47 märki: 14 täishääliku- ja 33 kaas-häälikumärki. Iga kaashäälikumärk on tegelikult silbimärk, mis hääldub kaashääliku ja a ühendi-na.

Täishäälikud jagunevad lihttäishäälikuteks (a, ā, i, ī, u, ū, ē, ̄, ̄, ̄, ̄) ja kaksiktäishäälikuteks (e, ai, o, au). Kaashäälikumärgid on grupeeritud maatriksikujuliselt, järgides vanaindia grammatikute väljatöötatud foneetilist süsteemi. Maatriksi esimeses (ülemises) reas on kõrihäälikud ehk guturaalid (häälduvad kurgupiirkonnas); teises reas on suulaehäälikud ehk palataalid (häälduvad keele ja suulae kokkupuutel); kolmandas reas on keelhäälikud ehk lingvaalid (häälduvad keeleotsa ja hammaste kokkupuutel); neljandas reas on hammashäälikud ehk dentaalid (häälduvad keeleotsa ja hammaste kokkupuutel) ning viiendas reas on huulhäälikud ehk labiaalid (häälduvad huulte kokkupuutel). Kaks alumist eraldi rida on poolvokaalid (ya, ra, la, va) ja siisihäälikud (śa, ṣa, sa) ning hingushäälik ehk as-piraat (ha). Veergude kaupa jagunevad häälikud järgmiselt: esimeses veerus on helitud kaashäälikud, teises reas helitud aspireeritud (koos hingushäälikuga h), kolmandas veerus helilised, neljandas veerus helilised aspireeritud ja viien-das veerus ninahäälikud ehk nasaalid (samuti helilised). Poolvokaale ja hingushäälikut loetakse samuti helilisteks, sisihäälikuid aga helitu-teks.

(JÄRGNEB)

„SÕNUMITOOJA” FOTOARHIIVIST

VILLEM ERNITS — 100

Sel suvel oleks saanud saja aastaseks üks prominentsemaid tartlasi — keeleteadlane, põluglott, karskustegelane ja ka orientalist VILLEM ERNITS (16. VII 1891—10. V 1982). Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi asutajaliikme ja omaaegse TRÜ ÜTÜ orientalistikaringi auliikmena tunnevad ja mäletavad teda küllap kõik eesti orientalistid ja "orientalistikasõbrad". Veel 80-ndate aastate algul, juba väga auväärases eas, ei jätnud Villem Ernits paljude muude ürituste seas, mida ta elu lõpuni aktiivselt külastas, naljalt vahele ka ühtegi orientalistikaringi loeng-koosolekut, kus tal ikka oli sõna sekka öelda ja kuulajatel temalt kõrva taha panna. Elades üliõpilaste seas "Vanas Pälsonis" (praegu Pepleri 23 ühiselamu), oli ta ka 90-aastase-na sama nooruslik ja teadmishimuline kui tema kaasüünikest tudengidki. Kunagi ei pidanud ta paljude üliõpilaste poole sisse astuda või neid enda pool vastu võtta, kui tema poole pöörduti sooviga mõnes küsimuses nõu ja abi saada. Nõu ja abi aga oskas ta anda vist küll peaaegu igas küsimuses, filoloogia ja ajaloo alal igatahes kindlasti.

Pildil: Villem Ernits sõna võtmas ülikooli vana kohviku rõdusaali koosviibimisel 1980-ndate algul.

Pilt: VALLO KALAMEES

Tekst: MÄRT LÄÄNEMETS

TIIT ALEKS

Imitatsioon

*Tõuse, palverändur,
veel seletavad silmad
maist valgust Jumala öös.
Mine, kui kannavad jalad,
varje joo,
valgus neile ohvriks too.
Astu, palverändur,
selja taha jäänud teel
kõrvu käisid rõõm ja lein,
üks neist lahkus.
Gloria Dei.
Mine, jooda maad,
ilmas vett on palju,
saab veiniks piisk,
on hästi.
Koguneb saasta
vaid tuhat aastat,
siis tuleb leekide riik.
Astu, palverändur,
pole halba halvata,
ravitseb haavad kord
tuline raud.
Ära usu. Looda.
Ja kaljus avaneb haud.*

Kirjastuse "Kärp" väljaandel ilmus
trükist Aasia Budistliku Rahukonverentsi
heakvaliteediline värvitrükis ingliskeelne
ajakiri

BUDDHISTS FOR PEACE

Journal of the Asian Buddhist
Conference for Peace

B.E. 2533 Number 1(vol 12) 1990 A.D.

Rubriigid: Dharma õpetus

Budistlik pärand

Budism eri maades

Noor budist

Inimene ja kultuur

Selles numbris: Budistlik meditatsioon –
meele kultuur

Valge Taara aspektidest

Buddha tee Tais

Daisetz T. Suzuki

Bodhisattva tee: Dana – annetamine, jpm.

Ajakirja võite osta Eesti Akadeemilisest

Orientaalseltsist Tartus Tiigi 78-116

igal tööpäeval kl 10-17.

Kasutage võimalust!

Toimetus: Märt Läänemets; Indrek Ude
Päise kujundus: Leonhard Lapin
Toimetuse aadress: 202400, Tartu, Tiigi 78, tuba 117,
☎ 3-08-05.

Laotud ja küljendatud kirjastuses „TARTUMAA”
Võru trükikoda „Täht”. Ofsettrükk.
Maht 1 pg. Tiraaž 8000
Tellimise nr.